

*Posvet Otrok v družinskih sporih
Rdeča dvorana Pravne fakulteta Univerze v Ljubljani
Četrtek, 14. 5. 2015*

Izkušnje Društva za nenasilno komunikacijo pri delu z otroki in njihovimi starši ob razvezah zaradi nasilja

Pripravila: Andreja Sušnik, Društvo za nenasilno komunikacijo

Predstavila: Katja Zabukovec Kerin

Kadar je razmerje moči med staršema uravnoteženo, starša zmoreta z več ali manj zapleti rešiti konflikte, s katerimi se soočata ob razvezi, oziroma sprejeti odločitve sodišča, ne da bi pri tem otroke izpostavljala dodatnim pritiskom. Težave nastanejo v odnosih, kjer je moč med partnerjema v času skupnega življenja izrazito neenakomerno razporejena. Nasilje v družini se z razvezo včasih ne konča, ampak povzročitelj prek institucij in pogosto tudi otrok nadaljuje z obvladovanjem življenja žrtve. Otrok se v teh situacijah lahko znajde v vlogi medija, prek katerega povzročitelj nasilja nadaljuje z jemanjem moči žrtvi. Zato je nujno, da smo v primerih družinskih sporov, kjer je (bilo) prisotno tudi psihično, fizično spolno ali ekonomsko nasilje enega starša nad drugim, še posebej pozorni na to, ali povzročitelj otroka uporablja, da bi prek njega nadaljeval s poseganjem v življenje in svobodo žrtve.

Otrokove pravice morajo biti v primerih razvez zaradi nasilja v družini zaščitene drugače kot sicer. Izkušnja življenja v družini, v kateri je prisotno nasilje, škodljivo vpliva na razvoj otrokovega pogleda na odnose, samopodobo, občutek varnosti... Na ta problem morajo biti strokovnjaki in strokovnjakinje, ki sodelujejo v postopkih reševanja družinskega spora pozorni. Pozorni morajo biti tudi na to, da prepoznajo elemente nasilja, ki se po skupnem življenju partnerjev prenaša v čas, ko potekajo postopki na sodišču. Strokovne delavce in delavke, ki odločajo v korist otrok, mora zanimati odnos med staršema in kakšne so nevarnosti, da se bo nasilje nadaljevalo, celo stopnjevalo. Pogosto naše uporabnice, žrtve nasilja opisujejo izkušnje s sodišč, da so dobile sporočilo, da važna samo korist otrok, nasilje enega starša nad drugim pa strokovne osebe ne zanima.

Država je z zakoni jasno opredelila, da je izpostavljenost nasilju v družini za otroka škodljivo. Strokovnjaki in strokovnjakinje na sodiščih, centrih za socialno delo, sodni izvedenci in izvedenke ter drugi bi se morali pri ugotavljanju in ravnanju v korist otroka osredotočiti na definicijo nasilja, ki ga je opredelila država in jo uporabiti kot temelj pri ugotavljanju koristi otroka ter tako zmanjšati pritisk na otroka v postopku razveze. Otroci, žrtve nasilja, namreč v postopkih družinskega spora doživljajo večkratni pritisk. Izkušnje naših uporabnikov in uporabnic kažejo na to, da strokovnjaki in strokovnjakinje pri ugotavljanju, kaj je otrokova korist, otroke prevečkrat izpostavljajo številnim razgovorom, v njim neobičajnih okoljih. Poleg tega otroke pogosto kljub sumu na nasilje postavljajo v različne situacije, kjer so v stiku s staršem, s strani katerega je otrok doživel nasilje. Opažamo, da institucije pravice staršev, še posebej pravice starša, ki si v odnosu jemlje več moči, včasih postavljajo pred zaščito otroka in zaščito drugega starša, z namenom, da bi se izognili raznim zapletom v postopkih in neprijetnim nasploh. Ko gre za odločanja o koristi otroka pri razvezah, kjer je prisoten tudi problem nasilja, bi se strokovnjaki in strokovnjakinje morali osredotočiti na vprašanja, ali starš, ki je povzročal nasilje, jasno prepozna elemente nasilja, ali sprejema odgovornost za povzročeno nasilje, ali razume posledice povzročene nasilja v preteklosti, ali sprejema enakomerno porazdelitev moči v odnosu z bivšim partnerjem ali partnerko, ali razume pomen in uporabo nenasilnih vzgojnih metod in ali se zaveda odgovornosti za skrb za odnos z otrokom.

Poleg jasnega razumevanja in upoštevanja dinamike in posledic nasilja v družini ter dobrega zaznavanja, kdaj povzročitelj uporablja postopke, ki spadajo v sklop družinskega spora kot nadaljevanje obvladovanja žrtve nasilja, bi morale strokovne osebe, ki vodijo postopke skrbeti za to, da njihov način vodenja postopka še dodatno ne pogloblja občutka nemoči žrtve in občutka moči povzročitelja nasilja. S svojim zgledom bi morali predstavljati, kaj je ustrezna nenasilna komunikacija ter ničelna toleranca do nasilja. Sporočila strokovnih delavk in delavcev, ki prispevajo k občutku nemoči, ogroženosti in nezaupanja žrtve, slabšajo možnosti za zdrav razvoj otroka. Občutek nemoči pri žrtvah nasilja namreč pogosto vpliva na to, kako uporabljajo svojo moč v odnosu do otroka in kako postavljajo meje drugim. Žrtve nasilja začnejo ob stalnem občutku namoči dvomiti tako vase kot v svojo pravico, da bi ljudem v odnosih postavljale meje. Pogosto težko postavljajo meje svojim otrokom in jih težko zaščitijo. Otroci izkušnjo nemoči starša včasih prenesejo nase tako, da verjamejo, da tudi sami nimajo pravice do uporabe moči ali pa se naučijo, da njihova moč nima omejitev, saj nad seboj ne čutijo moči starša, ki bi jo omejeval.

Opozoriti želim še na zelo pomanjkljivo zaščito otrok v nekaterih primerih stikov pod nadzorom, kjer se je izkazalo, da zgolj prisotnost tretje osebe na stiku, otroka ne ščiti pred izpostavljenostjo psihičnemu nasilju.

Povzročitelj namreč lahko uporablja mehanizme zlorabe moči, ki so otroku znane iz preteklosti, oseba, ki stik nadzoruje pa jih ne prepozna. Izvajanje stikov pod nadzorom bi moralo biti povezano z vključitvijo starša, ki ima stike pod nadzorom, v posebne programe z namenom prekinitve nasilja in izboljšanja odnosa do otroka, programe s področja zasvojenosti in podobno. Posebej bi morali usposobiti strokovnjake in strokovnjakinje, ki stike spremljajo, da prepoznajo škodljive prakse starša, ki ima stik pod nadzorom. Vsak stik bi moral vključevati sodelovanje starša s strokovnjakom ali strokovnjakinjo, ki spremlja stike pod nadzorom.

Stik pod nadzorom se po naših izkušnjah običajno uporablja kot kratkoročna rešitev, ki za službe, ki jih izvajajo prinaša številne organizacijske zaplete in ki zato stremijo k temu, da se jih čim prej ukine ali spremeni v redne stike brez nadzora. Stike pod nadzorom bi bilo potrebno urediti tudi kot možnost za dolgotrajno ohranjanje stika otroka s staršem, kadar je to v korist otroku in ne gre za problem nasilja, ki je usmerjeno direktno na otroka, ampak za druge težave pri izvajanju starševske vloge (npr. težave v duševnem zdravju, zasvojenost...). Zato bi bilo nujno urediti možnost za izvajanje stikov skozi daljše časovno obdobje v posebnih prostorih z usposobljenimi strokovnjaki in strokovnjakinjami. Verjamemo, da bi ta možnost zmanjšala izpostavljenost otrok stikom s starši, ki bi bili škodljivi za njihov razvoj.

Dejstvo je, da se v nekaterih primerih ni mogoče izogniti otrokom obremenjujočim situacijam v postopkih. Vseeno menimo, da v Sloveniji otroci zaradi zanemarjanja problema nasilja v družini in neurejenih protokolov v zvezi z zaščito otrokovih koristi v družinskem sporu doživljajo veliko več stiske bi bilo nujno. Hkrati pa ugotavljamo, da imajo otroci in njihovi starši zelo možnosti, da otroku zagotovijo pomoč in oporo strokovnjakov in strokovnjakinj v času razveze in drugih postopkov na sodišču.